

"Edebiyat Tarihi'ne Hizmet Yolunda:

**DIYARBAKIRLI OSMAN OCAK NAKİBOĞLU VE BEHZAT ÜLGEN
İLE**

**DR.ŞEHABEDDİN UZLUK'DAN; SÜLEYMAN NAZİF'İN KİŞİLİĞİ, SANATI
HAKKINDA HATIRALARA DAYALI TESPİTLER¹**

Kabul Tarihi: 15.02.2016

Yayın Tarihi: 13.04.2016

Önder GÖÇGÜN²

Öz

Edebiyat, insanın duygu ve düşünce dünyasını, aklını ve ruhunu disiplin altına alarak, terbiye eden, eğiten, onu daha iyiye, güzele ulaşma yolunda bilgilendiren, değiştirip geliştiren bir sosyal realite, yani toplumsal gerçektir ve aslında da, öyle olmalıdır.

Bu çalışmamız, 19. yüzyılın sonlarında ve özellikle 20. yüzyılın ilk çeyreğinde, Türk şiir ve nesrinin önde gelen isimlerinden birisi olan Süleyman Nazif hakkında, kendisini bizzat tanıyan seçkin hemşehrileri değerli edebiyat hocası, şair, yazar, milletvekili merhum Osman Ocak Nakiboğlu ve araştırmacı merhum Behzat Ülgen ile Hz. Mevlâna'nın torunu mimar Dr. Şehabeddin Uzluğ merhumla, 1969'dan 1980'li yıllara uzanan çizgide, çeşitli yer ve zamanlarda gerçekleştirdiğimiz görüşmelere dayalı olarak bizzat aldığımız notlardan oluşmaktadır.

Bunlara göre, Süleyman Nazif; çok dürüst, prensip sahibi, vatan ve millet konularında aşırı duyarlı ve heyecanlı bir kimsedir. Yalancı, ikyüzlü kimselere şiddetle karşıdır.

Anahtar kelimeler: Süleyman Nazif, Osman Ocak Nakiboğlu, Behzat Ülgen, Dr. Şehabeddin Uzluğ, devir-şahsiyet-eser, hatıralar, notlar

**DETERMINATIONS BASED UPON MEMORIES OF OSMAN OCAK
NAKİBOĞLU FROM DIYARBAKIR, BEHZAT ULGEN AND SEHABEDDİN
UZLUK ABOUT THE ART AND PERSONALITY OF SULEYMAN NAZİF**

Abstract

Literature is a social reality that disciplines, educates, informs to get better, changes and develops the soul, mind, feeling and thought life of the human by disciplining. In fact it must be already.

Our study comprises of notes that we personally got from various meetings and times for the years of 1969 and 1980s with the deceased Osman Ocak Nakiboğlu who was literature teacher, writer, poet and representative and townsman of him and knew him personally and the deceased Behzat Ülgen who was researcher and the deceased architect Sehabettin Uzluğ who was grandson of Hz. Mevlana about Süleyman Nazif who is among the important names of Turkish poem and prose in the lately part of 19th century and in the early part of 20th century especially.

Accordingly, Süleyman Nazif is a person who is quite honest, principled, sensitive and excited about native country and nation. He is against to person who is liar and twofaced extremely.

Key words: Süleyman Nazif, Osman Ocak Nakiboğlu, Behzat Ülgen, Dr. Şehabeddin Uzluğ, period-person-work, memories, notes.

Giriş

1869 yılı Ocak ayında Diyarbakır'da doğan ve 1927'de İstanbul'da ölen Süleyman Nazif; bu şehrimizin birçok sanatkar ve fikir adamı yetiştirmiş eski ve asil bir ailesine

¹ Bu yazı, Said Paşa ve Süleyman Nazif Sempozyumu (26-27 Mart 2015 Diyarbakır)'unda sunulan tebliğin genişletilmiş hâlidir.

² Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi, ondergocgun@gmail.com

mensuptur. Türkçeyi, hakkını vererek çok güzel kullanmasının yanısıra iyi derecede Arapça, Farsça ve Fransızca bilen merhum Nazif; Bursa Mektupçuluğu (Vilâyet Yazı İşleri Müdürlüğü), Basra, Kastamonu, Musul, Bağdat Valilikleri gibi çeşitli devlet görevlerinde bulundu. Son derece dürüst bir kişilik yapısına sahip olan Süleyman Nazif, ömrünün son yıllarını mütevazî emekli maaşı ve gazete yazılarından gelen geliri ile sağladı.

Üst yönetimdeki idareciler başta olmak üzere, birçok kimsenin devleti adetâ soyup soğana çevirdiği İttihat ve Terakkî döneminde, hiçbir küçüklüğe, basitliğe, talana ve vurgunculuğa tenezzül etmedi. Hayatının son yıllarını, yoksul, fakat son derece şerefli, onurlu bir şekilde geçirdi. Dürüst geçinen sahtekâr, hırsız, vurguncu hiçbir idareciye asla boyun eğmediği gibi, keskin yazıları ve sözleri ile de kendilerine göz açtırmadı. O arada, son derece kinâyeli sözleri, dokunaklı nükte ve hazırcı cevapları ile de, haklı bir şekilde onları hafife, alaya da aldı.

*

Bir milletin geçmişine dayalı edebiyat ve kültür hayatını, eserlere ve onları meydana getiren edebî şahsiyetlere bağlı şekilde; devirlerin tarihî, siyasî ve sosyal şartları ile psikolojik, estetik duyuş ve düşünüş özellikleri çerçevesinde ortaya koymaya yönelik çalışmalar bütününe “Edebiyat Tarihi” diyoruz.

Edebiyat; ortaya konulduğu ve içinde hayat bulduğu milletin, ayrılmaz bir parçasıdır. İfade yerinde ise, edebiyat; “canlılığı sürekli olan bir sosyal kurum”dur. Dolayısıyla, bir milletin dil’i başta olmak üzere; edebiyatı ve edebî eserleri ile tarihi, coğrafyası, felsefesi, dinî, siyasî, sosyal, kültürel, hattâ hukukî, ekonomik hayatı ve ahlâkî değerleri arasında sıkı bir ilişki, kopmaz bir bağ vardır.

Ayrıca edebiyat, insanın duyuş ve düşünce dünyasını, aklını ve ruhunu disiplin altına alarak, terbiye eden, eğiten, onu daha iyiye, güzele ulaşma yolunda bilgilendiren, değiştiren ve geliştiren bir sosyal realite, yani toplumsal gerçektir ve aslında da, öyle olmalıdır.

İşte, bütün bu hususlar çerçevesinde, edebiyat ve onun dil ile ifadesi demek olan edebî eser; millet ve insanlık hayatının çeşitli yönleriyle ele alındığı, gözlemci yaklaşımla tahlil edildiği ve -yerine göre- eleştirel bakışla tenkit süzgecinden geçirildiği bir lâboratuvarı gibidir.

Bu ise, “*devir-şahsiyet-eser*” temeline oturmaktadır. Bir başka deyişle, her edebî eser; onun kaleme alındığı dönemin siyasal, sosyal, fikrî, edebî, kültürel şartları ve şairinin, yazarının duyuş ve düşünce dünyası ile bütünleşen çizgide ele alınıp değerlendirilmektedir. Böylece, o milletin medeniyet tarihi de aydınlanmış ve zenginleşmiş olmaktadır.

Onun için, şair ve yazarlara ait hatıralara dayalı notlar; edebiyat tarihine hizmet noktasında, kendilerini ve kendilerinden hareketle ortaya koydukları eserleriyle birlikte edebî dönemlerini daha iyi tanımamıza, anlayıp değerlendirmemize zemin hazırlaması bakımından büyük önem arz etmektedir.

İşte bu çalışmamız, 19. yüzyılın sonlarında ve özellikle 20. yüzyılın ilk çeyreğinde, Türk şiir ve nesrinin önde gelen isimlerinden birisi olan Süleyman Nazif hakkında, kendisini bizzat tanıyan seçkin hemşehrileri değerli edebiyat hocası, şair, yazar, milletvekili merhum Osman Ocak Nakiboğlu³ ile araştırmacı merhum Behzat Ülgen ve Hz.

³ Osman Ocak Nakiboğlu, yüzyıllar boyu ülkemizin büyük bir bilim, kültür ve sanat merkezi olan Diyarbakır’da, 1901 yılında dünyaya gelmiş; ilk, orta ve lise öğrenimini bu seçkin beldemizde tamamladıktan sonra, 1931’de İstanbul Darülfünunu (Üniversitesi) Edebiyat Fakültesi Türkoloji (Türk Dili ve Edebiyatı) Bölümü’nden mezun olmuştur.

Mevlâna'nın torunu Mimar Dr. Şehabeddin Uzluk merhumla, 1969'dan 1980'li yıllara uzanan çizgide, çeşitli yer ve zamanlarda gerçekleştirdiğimiz görüşmelere dayalı olarak bizzat aldığımız notlardan oluşmaktadır.

Bunlar, merhum Nazif'in özellikleri çerçevesinde bazı altbaşlıklarla şöyledir:

Osman Ocak Nakiboğlu:

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü'nü, Ord. Prof. Dr. Fuat Köprülü, Yahya Kemal, Fert Kam gibi çok değerli isimlerin talebesi olarak 1931 yılında bitiren ve uzun yıllar yurdumuzun çeşitli yerlerinde Edebiyat hocası olarak değerli hizmetler veren merhum Osman Ocak Nakiboğlu hocamızla; görev için geldiğim Diyarbakır'da, 1969 yılından itibaren 1984 yılındaki vefatına kadar, tam 15 yıl boyunca, çoğu şiir merkezli olmak üzere, edebiyat ve sanat konuları etrafında sayısız görüşmelerimiz oldu. Anlattıklarının birçoğunu da notlar halinde kayda geçirdim.

İşte bunlardan, merhum Süleyman Nazif ile ilgili olanları, bizzat kendi ifedeleriyle şöyledir:

1930'lu yıllardan 1970'lere uzanan çizgide ülkemizin Diyarbakır, Çankırı, Denizli şehirlerindeki liselerde ve sanat okullarında mümtaz, seçkin bir eğitimci olarak 40 yılı aşkın süre çok değerli hizmetler veren, yıllarca okuttuğu edebiyat derslerinde gençlere kazandırdığı şiir ve sanat zevkinin yanı sıra onların duyan, düşünen ve memleketini, milletini seven hayırlı, başarılı, idealist birer insan olarak yetişmeleri yolunda son derece ciddi yaklaşımlarla büyük gayretler gösteren merhum Osman Ocak Nakiboğlu hoca; bunlarla bütünleşen bir çizgide, aynı zamanda Cumhuriyet dönemi Türk şiir sanatına da emek veren ve iz bırakan kalemlerden birisidir.

Ayrıca, 1943'de Diyarbakır'dan milletvekili seçilmiş ve 1946'ya kadar, 7. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde; aralarında edebiyat dünyasının önde gelen isimlerinden Yahya Kemal Beyatlı, Aka Gündüz, Reşat Nuri Güntekin, Mehmet Emin Yurdakul Kemâlettin Kâmi Kamu, Falih Rıfki Atay, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ömer Bedrettin Uşaklı'nın da bulunduğu seçkin zatlarla birlikte parlamenter olarak görev yapmıştır. Daha sonra, 1946-1950 yılları arasında da 8. Dönem -gene Diyarbakır- Milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bulunan merhum Nakiboğlu; bu defa, aralarında Hamdullah Suphi Tanrıöver, Falih Rıfki Atay, Fazıl Ahmet Aykaç, Ethem İzzet Benice, Behçet Kemal Çağlar, Memduh Şevket Esendal, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Refik Ahmet Sevengil, Suut Kemal Yetkin... gibi bilim, sanat ve edebiyat dünyasından kendisine yakın isimlerin yer aldığı dostlarıyla hizmetlerini sürdürmüştür.

Öte yandan, şairliğine ve şiirlerine hayranlık duyduğu Abdülhak Hamid'i tanımak, Yahya Kemal'in yanibaşında bulunanlardan birisi olmak ve Faruk Nafiz Çamlıbel, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Falih Rıfki Atay, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Ahmet Hamdi Tanpınar... gibi edebiyat dünyamızın seçkin isimlerinin de yakın dostluğunu kazanmak bahtiyarlığını, tam bir içtenlikle ve gurur duyarak anlatırdı. Evli ve üç çocuk babası olan, çeşitli mücadelelerle geçen 83 yıllık bir hayatın sonunda 23 Haziran 1984 günü aramızdan ayrılan Osman Ocak Nakiboğlu; şiirlerini, "Ağlarım" (1936) ve "Kendime Dair" (1969) adlı kitaplarında toplamıştır.

“Azîz hemşehrim Süleyman Nazif Bey, nevi şahsına münhasır (kendisi, yine kendisine benzer) bir kişi idi. Şark'ın (Doğu'nun) doğruluk, dürüstlük, mertlik, yardımseverlik gibi belli başlı bütün vasıflarını, üzerinde ömrü boyunca taşıdı.

Onunla, karşılıklı hürmet ve sevgi çizgisinde, hattâ senli-benli olacak kadar, çok samimî idik. Arasıra da, Cenâb Şahâbeddin Bey'le birlikte Sultanahmet'teki ünlü Set Kahveleri'nde oturur, edebî sohbetlerde bulunur, muhtelif memleket meselelerini müzakere eder, konuşurduk.

Nazif gibi, vatan ve millet yolunda ateşli kalemler zor ve az yetişir. O, Valilik yaptığı Kastamonu, Musul, Bağdat gibi yerlerde de daima dürüstlüğü temel prensip kabul etmiş bir devlet adamı; yakın devir edebiyat tarihimizin de Namık Kemâl'den sonra en heyecanlı kalemi idi.

Netekim, millî mes'elelerde kalemi, tavırları ve bakışları gibi sert; tavırları, bakışları da kalemi gibi haşin ve kılıç misali son derece keskin idi. Tevfik Fikret, ünlü Divân şairimiz Nefî için:

Bir yağız çehre, çatılmış iki hançer kaşlar
Yine hançer gibi keskin iki ma'nalı nazar

demişti.

1908 İkinci Meşrutiyetinden sonra ve bilhassa Cumhuriyet devrinde taşlamaları, yergileri ile tanınmış bir şair olan Halil Nihad (Boztepe) Bey de, Fikret'in bu benzetmesini, 1920 yılında neşrettiği “Sihâm-ı İlhâm” adını taşıyan şiir kitabında, çok yerinde bir tespitle aynen Süleyman Nazif'e yakıştırarak, şöyle çok güzel bir şekilde dile getirmişti:

Bir yağız çehre, çatılmış iki hançer kaşlar
Yine hançer gibi keskin iki ma'nalı nazar

Fikret'in yaptığı heybetli, müheykel tasvir
Bence Nefî'ye değil, zâtına ait gibidir.

Öyle bir kükremiş aslan gibi saldırmışsın
Bütün efkârı çeh-i hayrete daldırmışsın
Sana bir balta veya bir yatağan lâzımdı,
Sana bir hâme değil, gürz-i girân lâzımdı!

İşte Nazif Bey, tam bu şiirde ifadesini bulan bir adamdı. Bambaşka bir insandı; tam bir vatanperver, müstesna bir “Efendi” idi.

Nazif merhum, aynı zamanda çok zeki, hazırcevap ve nüktedan idi. Müsaadenizle bunlardan hatırımda kalan bir ikisini, yeri gelmişken arz edeyim:

Meselâ, İctihad mecmuasını çıkararak -ve aynı zamanda Diyarbakır'da tabip olarak bulunduğu sırada intihara teşebbüs eden Ziya Gökalp'ı kurtararak hayata döndüren- İttihad ü Terakki Fırkası mensubu Dr. Abdullah Cevdet Bey'le Nazif merhumun arası, onun ihtilâlcî fikirleri yüzünden pek iyi değildi. Bir gün İstanbul'da, Nazif Bey'in de bulunduğu sohbet meclisinde birisi:

- Abdullah Cevdet, meteliğe kurşun atar.

deyince, Nazif Bey'in dayanamayarak:

- Nu kurşunu? Abdullah Cevdet, meteliğe kurşun değil, göbek atar göbek!

cevabını verdiğini işitmiş idim.

*

Harb-i Umûmî (Birinci Dünya Savaşı) sırasında, vatanımız maddî, manevî muhtelif sıkıntılara dâcâr oldu (uğradı). Birçok memleket evlâdı gibi, Nazif Bey'in de maîşet (geçinme) derdine düştüğünü biliyorduk. Bunun üzerine bir çare olmak üzere, kömür ticaretine başladı.

İşte bu sıralarda, tanıdıklarından birisi, sitem yolu:

- Üstadım, sen yıllarca devletin üst makamlarında vazifeler gördün, valilikler yaptın. Bunun yanı sıra, memleketin önde gelen ediplerinden de birisin. Böyle basit işlerle uğraşmak sana yakışıyor mu?

der. Buna, Süleyman Nazif'in nükte yüklü cevabı şu verdiğini duymuştuk:

- Azizim, bu harpten hiçbirimizin yüz akıyla çıkacağımızı zannetmiyorum. Hiç olmazsa benim yüzümün karası, kömür karası olsun, istiyorum!"

*

Nazif merhum, dobra dobra idi; hani ne derler, "sözünü dudaktan, gözünü budaktan esirgemeyen" ve Hz. Mevlâna'nın ifadesiyle, "olduğu gibi görünen, görüldüğü gibi de olan" mert bir adamdı. Sevmediği kimseler için demediğini bırakmaz; onun rezilliğini, ikiyüzlülüğünü ve hattâ yüzüzlüğünü, utanmazlığını bir bir sıralamaktan hiç çekinmezdi.

Şimdi arz edeceğim vak'aya şahit olan bir arkadaşım anlattı:

Nazif Bey, 1924 yılında birgün İstanbul'da dostlarıyla oturmuş sohbet ederken; nobran, kaba-saba, görgüsüz, çalıp çırmaktan çekinmeyen ve hak hukuk tanımayan birisi için hiddetin bâlâsında (üstünde), son derece öfkeli bir ses tonu ile konuşmaya başladı. Bunun üzerine, o mecliste bulunanlardan birisi:

- Haklısınız üstadım; hakikaten o adam, ifade buyurduğunuz gibi alçağın biridir!

deyince, Nazif merhum hiddetini nükte ile terkibederek (birleştirerek):

- Onun gibi hak hukuk tanımayan, hırsız, vurguncu, kaba-saba, görgüsüz bir adama alçak diyemezsiniz! Çünkü, alçağın da bir yüksekliği vardır; bu herif ise, alçak değil, çukurdur çukur!

anamlı cevabını verir."

*

Diğer taraftan Süleyman Nazif Bey, Türkçe'nin doğru ve düzgün kullanılması hususunda da, aşırı denilebilecek derecede çok titiz idi. Netekim bazı konferanslarda, yanlış kelime telâffuz eden konuşmacı olursa, onu herkesin huzurunda hiç çekinmeden refüze eder, bozar atardı. Hatta sırf bu yüzden, 'Önce, adam gibi doğru dürüst Türkçe konuşmayı

öğrenin, nadide bir cevher kıymetindeki lisanımızı katletmeyin!' diye hiddet gösterirdi. Bazen de öfkelenerek, o toplantıyı terk edip gittiği bile olurdu.”

*

Behzat Ülgen :

Süleyman Nazif'i, babası Diyarbakır Adliye Müftüsü Abdullah İlmî Bey vasıtasıyla çok iyi tanıyan değerli hemşehrisi ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında Halep Sultanisi mezunu olan, bir vakitler Ziya Gökalp'ın da kâtipliğini yapmış bulunan merhum Behzat Ülgen Bey; 9 Şubat 1970 günü, yani bundan 45 yıl önce, Diyarbakır'daki evinde gerçekleşen edebiyat ve kültür ağırlıklı sohbetimizde, şunları anlatmıştı:

“Merhum Süleyman Nazif, babamın çok iyi arkadaşı idi. Diyarbakır'de ve İstanbul'da beraber bulunurlardı. Bu itibarla, kendisini yakından tanımak bahtiyarlığına erişen kimselerden birisiyim. Çocuk yaşımdan beri, muhtelif yerlerdeki sohbet meclislerinde bulundum.

Merhum Nazif Bey, kendi kendini edîb olarak yetiştirmiştir. Gerek kendi anlattıkları ve gerekse babamdan öğrendiklerim ile çocukluğundan beri edebiyata; güzel konuşmaya ve yazmaya meftûn, yani aşırı derecede düşkün idi. Türk edebiyatından büyük bir kıymet olarak yetişti. Ailesinin, şâir ve mütefekkir menbaı (fikir adamı kaynağı) Diyarbakır'ın köklü ve aynı şekilde sanatkâr, âlim birçok kıymetler yetiştirmiş bir âile olmasının, merhum Nazif için büyük bir şans olduğuna, birtakım imkânları kendiliğinden getirdiğine şüphe yoktur.

Netekim, bilindiği üzere babası Said Paşa, hem büyük bir devlet adamı, hem de tanınmış bir mütefekkir ve şairdir. O'nun babası, yani Süleyman Nazif'in dedesi Süleyman Nazif de, 'Dîvânçe' sahibi bir şâirdir. Babam ve dostları, benim çocukluk ve gençlik yıllarımda bu Dîvânçe'den şiirler okurlar ve üzerinde sohbetler ederdi.

Nesîmî'ye kadar uzanan bir çizgide, İsmail Fâmî, Mehmed Emirî, İbrahim Cehdî Efendiler de, Nazif'in soyundan yetişmiş âlim ve şâir zevâttan (seçkin kimselerden) bazılarıdır. Hattâ tesbitlere göre, Diyarbakır'ımızın en mümtaz edebî şahsiyetlerinden marûf (bilinen) ve meşhur Hâmi-i Âmidî de, O'nun ana tarafından büyük atalarındandır. İşte Nazif, böyle bir san'at ve tefekkür (düşünce) bahçesinde neşv ü nemâ bulmuştur (yetişip gelişmiştir). Hülâsa (özetle), mükemmel bir edebî imkân vâdisinde ilerleyip yükselme şansına sahip olmuştur.

Rahmetli babam vasıtasıyla kendisini tanımak bahtiyarlığına eriştiğim, merhum Nazif, çok müşfik idi. Fakat herkes, kendisiyle karşı karşıya konuşamazdı. En küçük bir belâgat (düzgün söz söyleme) hatasını asla kabullenemez ve derhal muhatabının (karşısında konuşanın) yüzüne vururdu. Asabiyyü'l-mizâç (mizacı bakımından, yaratılıştan sinirli) oluşu, dilin yanlış kullanılmasına asla müsaade etmezdi. Türkçeyi, anadilini çok sever, ona tam bir bağlılıkla derin hürmet beslerdi.

Süleyman Nazif, hâlis vatanperver bir Türk çocuğu idi. Doğu ve Batı kültürüne, diline, edebiyatına vâkıftı; bunları iyi bilirdi. Netekim, Arap ve Fars edebiyatlarına olduğu kadar, Fransızca'yı ve Fransız edebiyatını da iyi biliyordu. Ben şahsen bunlara bizzat şahit oldum. Bütün bunları da, babası Said Paşa'nın büyük desteğine gayretlerine medyun (borçlu) idi. İcâb-ı hâlinde (gerektiğinde), gözünü budaktan sakınmayan son derece cesur, mert bir Türk çocuğu idi.

Bunun bir nişanesi olmak üzere, İstanbul'un işgali sırasında kaleme alarak Hâdisât gazetesinde neşrettiği 'Kara Bir Gün' isimli makalesi, sadece İstanbul'da değil:

Diyarbakir’de de büyük akisler uyandırdı. Evlerde yapılan toplantılarda, Türk milletinin hissiyatının ifadesi demek olan bu büyük kahramanlık âbidesi yazı, ezberlenerek okundu ve hepimizde, tarifi imkânsız heyecanların teşekkülüne (oluşmasına) vesile teşkil etti. Vatanımız için hakikaten kara olan o kapkaranlık günlerde bütün Diyarbakir, bu büyük evlâdı ile gurur duydu, iftihar etti. Aslında bu asil cesaret, matbuat (basın) dünyasında ancak Nazif Bey’e yakışırdı ve O da, ‘Kara Bir Gün’ makalesini yazıp neşrederek, kendisine yakışanı yaptı.

Süleyman Nazif, herkese fazla hürmet etmezdi. Lâkin, kıymetli hemşehrîsi, büyük kitap dostu, âlim ve fâzıl (erdemli) bir kimse olan Ali Emirî Efendi merhuma ayrı bir muhabbeti (sevgisi) ve derin bir hürmeti vardı. Bu itibarla, zaman zaman Fâtih’te adını taşıyan Ali Emirî Kütüphanesi’nde kendisini ziyaret ederdi. Bunların bir kısmında, ben de bulundum.

Nazif merhumun, sert ve kılıç gibi keskin bakışları vardı. Hele millî mes’elelerde, vaziyeti ve bakışları âdetâ bir şahini andırırdı. Ali Emirî kendisine hep, ‘Süleyman Nazif Efendi’ derdi. Hiçbir zaman, ‘Süleyman Nazif Bey’ demedi ve ben de, böyle dediğini duymadım. Çünkü devrin terbiyesi, bunu icâb ettiriyordu. Onlar da çok iyi biliyorlardı ki, mevki, makam, servet, şöhret sahibi herkes ‘Bey’ olur, ama ‘Efendi’ olamazdı. Efendilik; bilgiyi, görgüyü, olgunluğu gerektiriyordu.

O sırada hemen bütün Osmanlı arşivleri, Türk tefekkür hayatının, Türk Edebiyatı’nın belli başlı mühim âsârı (eserleri), Ali Emirî Efendi’nin elinde bulunuyordu. Kendisi, ilim ve san’at erbâbınca (sahipleri tarafından) fevkalâde itibar görüyordu. Süleyman Nazif de bundan geri durmuyor ve O’na, azamî derecede hürmet ediyordu.

Birinci Dünya Harbi’nde, bütün memleket sathında birçok şey iflâs etti. Diyarbakir de bozuldu. Diyarbakirlik hasleti, o asil ve necip ruh, hemen tamamen ortadan kalktı.

Süleyman Nazif’in İstanbul’da, 4 Kânun-ı Evvel (Aralık) 1927’deki vefatı, benim ticaret maksadıyla yurt dışında bulunuşuma rastlar. Dolayısıyla, cenazesinde bulunamadım. Pek tabîî olarak, bulunmak ve kendisine son vazifemi yapmak isterdim.

Bende, merhum Nazif’in babası Said Paşa’nın el-yazması bir Divân’ı vardı. Bunu, Nazif’in oğlu, merhum Said Bey istedi, verdim. Fakat, daha sonra bana:

- İstersen beni öldür; lâkin, dedemin o Divân’ımı geri alma!

dedi ve böylece iâde etmedi. O eserin âkıbetinin ne olduğunu bilmiyorum. Edebiyat tarihimiz için mâlumat olsun diye, bunu da yeri gelmişken arz etmek isterim.”⁴

*

Dr. Şehabeddin Uzluk :

Süleyman Nazif’i İstanbul’da tanıyan ve O’na büyük takdir hisleriyle bağlı olanlardan birisi de, Mimar ve Sanat Tarihçisi merhum Dr. Şehabeddin Uzluk idi. Kendisini tanıdığım 1980’li yıllarda, Konya Anıt Meydanı’ndaki evinde ve değişik yerlerde pek çok sohbetine katıldım. Türkiye Anıtlar Derneği Yönetim Kurulu’nda birlikte çalıştığım ve aynı zamanda Başkanımız olan Şehabeddin Bey, o yıllarda, Hz. Mevlâna’nın -anne tarafından- yaşayan en büyük torunu idi. Bu itibarla da, yurt içinden ve dışından bütün Mevlâna dostları tarafından büyük saygı görüyordu.

⁴ Bu hususta, -aldığımız notlara dayalı olarak- daha fazla bilgi için, bkz:

- Prof. Dr. Önder Göçgün, “Türk Edebiyatı Araştırmaları -II-”, Konya 1991, -“Ölümünün 60.yıldönümünde: Süleyman Nazif Hakkında Bazı Yeni Tesbitler”-, s.465-468

O da, çok takdir ettiği, dürüstlüğüne hayran olduğu Süleyman Nazif gibi içi-dışı aynı, dobra dobra bir kişilik yapısına sahipti. Merhum kardeşi Prof. Dr. Feridun Nazif Uzluk Bey ile birlikte memleket ilmine, irfanına büyük hizmetler vermişti. Öte yandan, her ikisinin de merhum Süleyman Nazif'in yakın dostları olduğunu, o sıralardaki bir görüşmemizde Şehabeddin Bey hocamızdan öğrenmiş bulunuyordum.

Nitekim, 18 Haziran 1986 günü, yani bundan tam 29 yıl önce, gene Konya'daki evinde onunla ilgili olarak şu önemli tespitlerini aktardı:

“Süleyman Nazif Bey, görünüşü itibariyle sert ve otoriter bir zâttı. İfadeleri kat'î ve kararlı idi. Bugün söylediğini, yarın değiştirenlerden değildi; özü-sözü birdi. Dinine ve milliyetine sadık, Türklüğü ile her zaman iftihar eder, tertemiz bir evlâd-ı vatan, memleket çocuğu idi.

Konuşmada telâffuza; ifade mükemmeliyetine, söyleyişin kusursuz olmasına ve yazıda da imlâyaya çok ehemmiyet verir, bunlardaki kusurları hiç hoş görmez, hatta affetmezdi. Merhum Nazif, son derece zeki idi. Karşısındakinin içini, neredeyse gözlerinden okur, anlardı.

Diyarbakır; Ali Emirî Efendi, Süleyman Nazif, Ziya Gökalp... gibi mütefekkirleri, şair ve edibleri yetiştiren, Hattat Hâmid Bey gibi sanatkârları sinelerinden çıkaran şehir olması itibariyle çok talihli bir yer idi.

Süleyman Nazif merhumun pek çok hasleti; hususiyeti, yaratılıştan gelen mizacı, huyu

Allah vergisi idi. Ondaki vasıflar, mektepte tahsil ile okunarak temin edilemezdi. O, Allah'dan asil yaradılışlı idi. Zaman zaman kendi şiirlerini, hele hele anlayanlara okumaktan çok zevk alırdı. Anlamayanlara ise, değil şiir okumak; söz bile söylemek istemezdi. Mukaffa (kâfiyeli) konuşur ve konuşması ile insanı sürüklerdi. Onun yanında vaktin nasıl geçtiğini anlamazdınız. Güzel konuşur; konuştuğu için de dinletmesini bilirdi.

Merhum Nazif, Abdülhak Hâmid Bey'i çok beğenirdi. Onun hakkında en büyük iltifatları sıraladığımı çok iyi hatırlıyorum. Bilhassa, Hâmid'deki derin tefekküre, düşünce derinliğine meftun, hayran idi. Ayrıca, Hâmid'i sadece san'atı ile değil; giyimi, kuşamı, konuşması, davranışları, tam bir İstanbul Efendisi oluşu ile de çok takdir ederdi.

Bazı insanları tanımak tehlikelidir; onun için tanımamak daha iyidir. Nazif Bey, kat'iyyen öyle kimselerden değildi. Kendisini tanımak tehlikesizdi, hattâ büyük bir mazhariyet (üstünlük, ayrıcalık) idi. Çünkü son derece dürüst, dostluğuna güvenilir, vatan ve millet dâvalarının sönmez bir meş'alesi idi. Tefekküre, derin düşünceye çok kıymet verir ve onun için de Hâmid Bey'i beğenir, takdir ederdi.

Ayrıca, Namık Kemâl merhuma ve Mehmed Âkif Bey'e de büyük bir hürmeti ve merbûtiyeti (bağlılığı) var idi. Vatanperverliği alelâde, gelişigüzel, sıradan bir his olarak değil; bilâkis (tam tersine), insanlık faziletlerinin en büyüğü kabul ederdi. Üzerinde devletin, bayrağının ve dininin hükümlerine (egemen) olduğu, hakimiyet kurduğu toprağa vatan denileceğini, çeşitli kereler konuşmalarında bizzat işittim. Daha sonra bunu, yazılarında da dile getirmiştir. Bütün bu mevzularla alâkalı olarak, 'Millî Şiir' ve "Millî Şâir" telâkkileri (anlayışları, duyuş ve düşünüşleri) etrafında duranların, açıklamalar yapanların başında gelen ediblerinden birisi de O idi.

Süleyman Nazif Bey hakkında bana konuşma imkân ve fırsatı, yıllardan beri ilk defa müyesser olduğu için, çok bahtiyarım. Bu, millî kıymetlerimizin unutulmadığı noktasında şâyân-ı iftihâr (övünmeye değer) bir hadisedir. Memleketi işgal eden düşman kuvvetlerine ve hele Fransız generalinin İstanbul'a gelişi sırasında, yıllarca bu memleketin ekmeğini yiyip suyunu içen, her şeylerini bu masum ve mazlum millete borçlu olan bazı ekalliyetin (azınlıkların) kendisini alkışlarla karşılamaları üzerine; 'Kara Bir Gün' gibi

hakikaten tam bir cesaret ve vatanperverâne heyecan isteyen öyle ateşli bir yazıyı kaleme alıp, 9 Şubat 1919 günü Hâdisât gazetesinde, ölümü göze alarak neşreden muharriri unutmamak ve unutturmamak, böyle insanları iyi tanımak, bugünkü ve yarınki nesillere tanıtmak, millî bir vazife telâkki olunmalıdır (sayılmalıdır).

Süleyman Nazif Bey’de intizamı tavrı, tertipli, düzenli olmak ve disiplin esas idi. O, kendinden ziyade vatanını, milletini düşünen, bunlar için yazan ve yaşayan büyük idealistlerdendi. Tekrar etmek gerekir ise, büyük vatan şairimiz Namık Kemâl’e tam bir muhabbetle bağlı idi. Bu itibarla kendinde, Namık Kemâl’in o asil ruhunu görmek, her zaman için mümkündü. Netekim, Kemâl Bey hakkında 1340 (1922) tarihinde yazdığı ve vatanın kurtuluşu için büyük gayretler harcanan o mücadeleli günlerde hepimizi teshir eden (büyüleyen) kitabında ifadesini bulan sözleri, ona karşı beslediği samimiyetin tezahürleridir (ortaya çıkan görünüşleridir).

Nazif merhum, Türkçeyi tam ve mükemmel kullanmasının yanında, Farsça’ya da tam manâsıyla vâkıf idi; onu da çok iyi biliyor ve kullanıyordu. Netekim, Galata Mevlevihânesi’nin şeyhi Ahmed Celâleddin Efendi ile karşılıklı olarak Farsça konuştuklarını, muhtelif edebî ve ilmî bahislere giriştiklerini, Hz. Mevlâna ve Mesnevî-i Şerîf etrafında derin sohbetlerde bulduklarını gayet iyi hatırlıyorum.

Nazif Bey, merhum kardeşim Feridun Nafiz ile de Üsküdar Mevlevihanesi’nde merhum Ayaşlı Şâkir Efendi hakkında konuşmuş ve kardeşimden, ‘Ayaşlı’ ismi etrafında epeyce malûmat edinmiştir. ‘Şâkir merhumdaki tefekküre (derin düşünüşe) hayran kaldığını’ çeşitli kereler dile getirmiş ve onun bazı şiirlerini de ezberlemiştir.”⁵

* *

---

⁵ Bu konuda fazla bilgi için bkz:

Önder GÖÇGÜN, “Son Devrin Büyük Mütefekkir Şairi: Ayaşlı Şâkir Efendi” Konya 1986, Selçuk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Derg., Sayı:3, s.137-155